

De keuzen van Kok

De Miljoenennota 1992 toont aan dat Wim Kok als minister van Financiën en politiek leider langzaam maar zeker op dreuf begint te raken. De Miljoenennota van vorig jaar maakte nog een weinig overtuigende indruk. Noodzakelijke ombuigingen werden uitgesteld; macro-economische risico's werden genegeerd; daarentegen werden wel vele miljarden uitgetrokken om de koppeling in stand te houden. Bij de Tussenbalans begin dit jaar werd het beleid aangescherpt, al bleven de ingeboekte bezuinigingen voor een deel nog ongevuld; bovendien werd voor f 4.7 mrd. de vluchtroute van lastenverzwaring gekozen. Nu, in de Miljoenennota 1992, beginnen de keuzen duidelijk te worden.

Koks eerste keus is om als een degelijk schatkistbewaarder de geschiedenis in te gaan. Met een pakket maatregelen dat oploopt van f 10 mrd. in 1992 tot f 22 mrd. in 1994 slaagt hij erin om het financieringstekort en de collectieve-lastendruk binnen de doelstellingen van het regeerakkoord te houden. Deze prestatie krijgt extra reliëf doordat Kok met een flinke conjuncturele tegenwind wordt geconfronteerd. Waar Ruding kon profiteren van miljarden meevalers in de belastingontvangsten wordt Kok met tegenvallers opgezadeld. Dat Kok hiervoor niet wijkt en zich bereid toont draconische maatregelen te nemen, zoals de ingreep in de WAO, waarmee hij een groot deel van zijn achterban van zich heeft vervreemd en zelfs het voortbestaan van zijn partij op het spel heeft gezet, verdient respect. Helaas ontkomt ook Kok er niet volledig aan om zijn toevlucht te nemen tot schijnombuigingen zoals kasverschuivingen en versnelde belastinginning, maar de omvang hiervan is beperkt. Daarnaast valt op dat de miljarden guldens begrotingsoverschrijdingen, die in voorgaande kabinetten schering en inslag waren, nu niet meer voorkomen. Kok heeft er bij zijn collega's in het kabinet kennelijk beter de wind onder dan zijn voorgangers in de verschillende CDA/VVD-kabinetten.

Koks tweede keus – en met hem die van het kabinet – is dat werk boven inkomen wordt gesteld. Dat blijkt uit de verhoging van het arbeidskostenforfait en het dringende beroep op sociale partners om de lonen te matigen. Maar het blijkt vooral uit de ingrepen in de sociale zekerheid, die de prikkel moeten versterken om aan betaalde arbeid deel te nemen. Kok zit klem door de steeds verder verslechterde verhouding tussen het aantal actieven en niet-actieven in ons land. Dit wordt in de Miljoenennota beschreven als een belangrijke oorzaak van de achterblijvende groei van de Nederlandse economie in vergelijking met omringende landen. De lage arbeidsparticipatie en het grote aantal personen dat een beroep doet op de sociale zekerheid tasten de economische dynamiek aan en verzwakken het draagvlak voor de collectieve voorzieningen.

De derde keuze is voor investeren boven consumeren. Terecht wordt een toereikend niveau van overheidsinvesteringen in kennis, technologie en infrastructuur in de Miljoenennota aangemerkt als een

noodzakelijk voorwaarde voor toekomstige economische groei en werkgelegenheid. In de budgettaire nood van het afgelopen decennium zijn de overheidsinvesteringen systematisch weggedrukt door lopende uitgaven. Het kabinet wil hieraan een einde maken door in de begrotingssystematiek elementen van een kapitaaldienst in te voeren. Helaas blijft het daarbij. Het reële niveau van de overheidsinvesteringen blijft in de periode 1992-1996 dalen. De oplopende rentelasten slopen vrijwel alle ruimte voor economische vernieuwing op.

De vierde keuze is voor regulerende milieuheffingen. Het kabinet kondigt regulerende heffingen aan om iets te doen aan de omvangrijke milieuvervuiling in ons land, ook in vergelijking met andere landen. De milieuheffingen mogen echter niet tot lastenverzwaring leiden. Het kabinet wil de opbrengst gebruiken om de hoge lastendruk op arbeid te verminderen. Gezien de schadelijke invloed daarvan op de werking van de arbeidsmarkt is dit een goede zaak. Uiteraard moet bij de vormgeving van het beleid wel rekening worden gehouden met de milieuen energie-intensieve structuur van de Nederlandse economie. Noodzakelijke substitutieprocessen moeten op een soepele en geleidelijke manier hun beslag kunnen krijgen.

De vijfde keuze is een keuze voor de markt. Behalve op het punt van de milieuheffingen kiest het kabinet ook op andere gebieden voor de tucht van de markt om de economische structuur te versterken. De Miljoenennota gewaagt van meer loondifferentiatie, meer ruimte voor publiek-private samenwerking, het afschaffen van subsidies, aanpassing van het mededingings- en vestigingsbeleid en het afstoten van overheidsactiviteiten die efficiënter door de markt kunnen worden uitgevoerd. Maatschappelijke veranderingen dwingen de overheid zich op haar kerntaken te bezinnen. Het is geen vanzelfsprekende zaak dat de collectieve uitgaven in ons land structureel hoger liggen dan in vergelijkbare andere landen. In dit nummer van ESB wordt daar dieper op ingegaan.

Ten slotte kiest Kok voor eerlijk delen. Via een beperking van de inflatiecorrectie poogt hij een evenwichtig inkomensbeeld tot stand te brengen. Die boodschap zal bij de meeste WAO-ers echter niet overkomen. De koppeling wordt losgelaten en het eerlijk delen wordt tot het minimumniveau beperkt. Het geldt niet langer als argument om een relatief genereus stelsel van uitkeringen in stand te houden. Wie meer wil moet zichzelf privé of via de cao bijverzekeren.

De keuzen van het kabinet zijn duidelijk en verdienen steun. Maar op veel punten worden ze nog slechts aarzelend in beleid omgezet. Het blijft een moeizaam proces om Nederland om te vormen tot een moderne flexibele markteconomie, die past in het Europa van de jaren negentig.

I. van der Geest